

Amb veu pròpia: la creació de narratives digitals per a l'educació

Marc Fuertes-Alpiste*
Núria Molas-Castells**

Recepció original: 9 de gener 2023

Acceptació: 28 de març de 2023

Publicació: 1 juliol 2023

En contextos educatius, l'ús d'històries s'ha fet servir des de fa molt temps i el seu poder educatiu i formatiu és ben reconegut (Bruner, 1986; Busquets i Serra, 2008; Egan, 1986). Des de finals del segle xx, hi ha hagut diverses iniciatives basades en la creació d'històries, on destaca el moviment de *Digital Storytelling* creat i potenciat des del *Center for Digital Storytelling* de Berkeley (EEUU) (actualment *Storycenter*). Aquesta institució va establir un camí per fer tallers de creació de relats digitals personals (RDP), que es centren en la creació d'històries breus relatades en primera persona, amb la pròpia veu, a través de mitjans digitals com imatges, vídeos, il·lustracions i àudio. Són narracions personals, creades de forma amateur, per a l'apoderament individual, social i comunitari, amb un *ethos* marcat, que valora tant el producte resultant com el procés seguit en la creació de les històries (Lambert, 2009; 2015).

Des d'aleshores, s'han dut a terme diverses activitats educatives i formatives en el camp de l'educació formal (Rodríguez Illera i Londoño, 2009) i en l'àmbit socioeducatiu (Fuertes-Alpiste i Galván, 2019) pel seu potencial formatiu i educatiu (Gregori-Signes i Brígido-Corachán, 2015; Rodríguez Illera i Molas-Castells, 2020). Entre d'altres, les activitats educatives de creació de RDP impliquen l'adquisició i la posada en pràctica de competències digitals i mediàtiques (Mirra *et al.*, 2018). Però també d'apoderament, de voluntat d'acció (*agency*), i per tant, poden incrementar la motivació i la implicació de qui les crea (Dogan i Robin, 2008; Jenkins i Lonsdale, 2007).

Els RDP s'utilitzen per a la reflexió sobre experiències pròpies i d'identitat narrativa (McAdams *et al.*, 2006) estudiats per exemple en l'àmbit de l'educació secundària (Herberos, 2012; Martín i Molas-Castells, 2019), i per a la reflexió professionalitzadora i d'autococoneixement en contextos educatius de pràcticum (Fuertes-Alpiste, 2021). Des d'aquest punt de vista, l'ús dels relats també pot ser instrument de recerca per a l'anàlisi de processos de canvi educatiu i de transicions entre contextos, essent pensats com a objectes de frontera que possibiliten la comparació per veure diferències i semblances (Bronkhorst i Akkerman, 2016).

(*) Marc Fuertes-Alpiste és professor lector del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Membre del grup de recerca consolidat Ensenyament i Aprenentatge Virtual (GREAV), Secretari de l'Observatori de l'Educació Digital (OED) i membre de l'Institut de Recerca en Educació de la Universitat de Barcelona (IRE UB). ORCID: 0000-0003-4262-7154 Adreça electrònica: marcfuertes@ub.edu

(**) Núria Molas-Castells és professora lectora del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Membre del grup de recerca consolidat Ensenyament i Aprenentatge Virtual (GREAV) i de l'Observatori de l'Educació Digital (OED). ORCID: 0000-0003-2661-1881 Adreça electrònica: nmolascastells@ub.edu

Actualment, les activitats de creació de RDP en contextos educatius formals conviuen amb altres formes d'històries personals en un context descrit per alguns autors com una nova ecologia de la participació (Jenkins *et al.*, 2009; Livingstone, 2004). Les pràctiques associades a aquestes produccions es poden entendre des de la noció d'alfabetització transmèdia (Alper i Herr-Stephenson, 2013; Scolari, 2018) que implica habilitats per «saltar» d'un mitjà a l'altre per seguir una narració, per consumir però també generar productes mediàtics (prosum), per col·laborar i interactuar amb altres i per actuar des de l'esperit crític (González-Martínez *et al.*, 2018). Aquestes històries, creades i compartides en mitjans socials digitals de forma ubíqua, a través de telèfons mòbils, des de contextos informals i fora de les aules, poden influir en les activitats tradicionals de creació de RDP en contextos educatius (Rubio-Hurtado *et al.*, 2022).

Aquest monogràfic es titula «Amb veu pròpia: la creació de narratives digitals per a l'educació». Recull sis articles (tres en català i tres en castellà) que presenten aproximacions diferents a l'ús de les narratives digitals en educació que exemplifiquen bé aquests beneficis i potencialitats educatives que hem mencionat que, més enllà de desenvolupar competències digitals instrumentals, es fonamenten en la creació del relat com a mitjà per potenciar l'expressió subjectiva (la veu pròpia), l'autoconeixement i la inclusió social. És el cas de l'article de la professora Xus Martín, «El Relat Digital Personal (RDP), una oportunitat per a redreçar trajectòries marcades per l'exclusió», que explica una experiència amb RDP en l'àmbit socioeducatiu per a la inclusió social. Es basa en la creació de RDP per a fomentar l'autoconeixement de joves en risc d'exclusió social. Amb aquest procés, inclòs en un Grup d'Ajuda Mútua (GAM), es pretén desvetllar aspectes ocults de la vida d'aquests joves, ajudant a estructurar experiències, a superar estigmes i a treballar la identitat per així posar fre a la marginalitat.

L'article de Cristina Galván-Fernández, Anna Martínez-Fernández i Anna María Sossa explica tres experiències amb RDP, dues en contextos d'educació formal i una en un context d'educació no formal d'adults, on s'investiga com, mitjançant tallers de creació de RDP, s'engega una activitat de donar i de rebre (la pedagogia del do i de l'acció comuna), de conèixer el proïsme per a reconèixer-se a un mateix i viceversa.

Dins de la tradició de la creació de RDP en contextos educatius, Marc Fuertes-Alpiste, Núria Molas-Castells i Aldan Queiroz de Souza fan un estudi sobre les temàtiques que aborden els RDP d'estudiants de grau per veure més concretament a què ens referim amb l'adjectiu «personal» dels relats digitals, i quines connexions hi ha entre aquests temes i el marc teòric sobre els RDP. Es tracta d'un espai poc treballat prèviament en l'estudi dels RDP i que aporta una mica més de llum a nivell conceptual i metodològic sobre els RDP com a gènere.

Però no només es centren en aspectes subjectius, ja que les narratives digitals poden servir per a l'aprenentatge de continguts curriculars. En aquesta línia les professores Carmen Gregori-Signes i Maria Alcantud-Díaz presenten una recerca d'anàlisi discursiva de relats digitals per a l'aprenentatge de la llengua anglesa i pel desenvolupament d'hàbits alimentaris saludables, on han identificat, mitjançant tècniques d'anàlisi de corpus textual (EDAC), patrons comuns gramaticals i discursius en els guions creats pels estudiants.

El monogràfic conclou amb dos articles escrits pels professors Juan González Martínez i Rafel Meyerhofer Parra sobre el potencial transmèdia en educació, des de la multiplicitat de mitjans digitals que articulen un discurs. El primer aborda l'estudi de la lògica

transmèdia no basada en l'explicació d'un relat sinó en l'explicació de continguts en un entorn educatiu formal, allò que s'anomena «*transmedia contentelling*». Aquest article de reflexió teòrica és una contribució per ordenar i destacar els límits conceptuals entre el transmèdia vinculat a la narració i el transmèdia vinculat a l'explicació de continguts. L'últim article, «El gancho de una historia sin historia. Reflexiones a partir de una experiencia transmedia en educación superior», sorgeix d'aquest paraigües conceptual del *transmedia contentelling* i analitza una experiència didàctica transmèdia per la formació d'estudiants de mestre, no basada en la narració.

En conclusió, són sis textos que poden servir com a petita mostra del potencial educatiu de la narració digital, superant la visió del seu ús per a la mera adquisició de competències digitals i subratllant la seva creació com a instrument d'expressió subjectiva (com a tecnologia del *self*) que alhora habilita la comprensió mútua a través de narracions compartides. En paraules de Jerome Bruner (2001), narrar és explicar i és conèixer, i el fet d'explicar-se (el *self-narrating*) es produeix de dins cap a fora i de fora cap a dins. Per tant, és una pràctica social; un compromís cap als altres. Es presenten experiències de creació de RDP estructurades per metodologies definides i que poden servir per a ser reproduïdes en altres contextos educatius. Es proposen també maneres de procedir a l'anàlisi de narracions per no només quedar-nos amb el moment de la seva creació sinó per incloure també la seva anàlisi i conèixer els seus significats i la riquesa de mitjans digitals emprats. Només així podrem entendre millor el seu potencial educatiu.

Referències

- Alper, M. i Herr-Stephenson, R. (2013) «Transmedia Play: Literacy Across Media». *Journal of Media Literacy Education*, 5(2). <https://doi.org/10.23860/jmle-5-2-2>
- Bronkhorst, L.H. i Akkerman, S. F. (2016) «At the boundary of school: Continuity and discontinuity in learning across contexts». *Educational Research Review*, vol. 19, November, p. 18-35.
- Bruner, J. (1986) *Actual Minds, Possible Worlds*. Harvard University Press.
- Bruner, J. (2001) *Making stories. Law, literature, life*. Harvard University Press.
- Busquets, Ll. i Serra, B. (Comp.) (2008) *Narracions i pedagogia: seminari de tardor organitzat per la Societat Catalana de Pedagogia amb la col·laboració de la Societat Catalana de Llengua i Literatura: Barcelona, 24 i 25 de novembre de 2006*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans-Societat Catalana de Pedagogia.
- Dogan, B. i Robin, B. (2008) «Implementation of digital storytelling in the classroom by teachers trained in a digital storytelling workshop». Recuperat el 27 de novembre de 2022 de: https://www.researchgate.net/publication/233897526_Implementation_of_Digital_Storytelling_in_the_Classroom_by_Teachers_Trained_in_a_Digital_Storytelling_Workshop.pdf
- Egan, K. (1986) *Teaching as Storytelling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School*. University of Chicago Press.
- Fuertes-Alpiste, M. (2021) «La creació de relats digitals com a activitat de reflexió professionalitzadora i d'autoconeixement en l'itinerari del pràcticum». *Revista Catalana de Pedagogia*, núm. 19, p. 39-50.
- Fuertes-Alpiste, M. i Galván Fernández, C. (2019) «Los relatos digitales en la formación de los operadores socioeducativos». En J. L. Rodríguez Illera i G. Annacontini (Coord.),

- Metodologías narrativas en educación*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 179-192.
- González-Martínez, J., Serrat-Sellabona, E., Estebanell-Minguell, M., Rostan-Sánchez, C. i Esteban-Guitart, M. (2018) «Sobre el concepto de alfabetización transmedia en el ámbito educativo. Una revisión de la literatura». *Comunicación y sociedad*, (33), 15-40. <https://doi.org/10.32870/cys.v0i33.7029>
- Gregori-Signes, C. M. i Brígido-Corachán, A. (2015) *Appraising digital storytelling across educational contexts*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K. i Robison, A. J. (2009) *Confronting the Challenges of Participatory Culture. Media Education for the 21st Century*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/8435.001.0001>
- Jenkins, M. i Lonsdale, J. (2007) «Evaluating the effectiveness of digital storytelling for student reflection». *Proceedings ascilite Singapore 2007*, p. 440-444. Recuperat el 27 de gener de 2023 de: <https://www.ascilite.org/conferences/singapore07/procs/jenkins.pdf>
- Herreros, M. (2012) «El uso educativo de los relatos digitales personales como herramienta para pensar el Yo (Self)». *Digital Education Review*, núm. 22, p. 68-79. <https://doi.org/10.1344/der.2012.22.68-79>
- Lambert, J. (2009) *Digital Storytelling. Capturing lives, creating community*. Digital Diner Press.
- Lambert, J. (2015) «Digital storytelling at a crossroads. Historical context for an ever-emerging genre». En C. Gregori-Signes i A. M. Brígido-Corachán (Eds.), *Appraising digital storytelling across educational contexts*. València, Publicacions Universitat de València.
- Livingstone, S. (2004) «Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies». *Communication Review*, núm. 7, p. 36-50. <https://doi.org/10.1080/10714420490280152>
- Martín, M.V. i Molas-Castells, N. (2019) «Relatos digitales: metodologías para su uso educativo». A J. L. Rodríguez Illera i G. Annacontini (Coord.), *Metodologías narrativas en educación*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 129-153.
- McAdams, D. P., Josselson, R. i Lieblich, A. (eds.) (2006) *Identity and story: Creating self in narrative*. American Psychological Association.
- Mirra, N., Morrell, E. i Filipiak, D. (2018) «From Digital Consumption to Digital Invention: Toward a New Critical Theory and Practice of Multiliteracies». *Theory into Practice*, 57(1), p. 12-19. <https://doi.org/10.1080/00405841.2017.1390336>
- Rodríguez, J. L. i Londoño, G. (2009) «Los relatos digitales y su interés educativo». *Educação, Formação & Tecnologias*, 2(1), p. 5-18. <http://eft.educom.pt/index.php/eft/article/view/81/62>
- Rodríguez, J. L. i Molas-Castells, N. (Coords.) (2020) *El presente y el futuro de los Relatos Digitales*. Barcelona, Universitat de Barcelona. Recuperat el 27 de gener de 2023 de: <http://hdl.handle.net/2445/168638>
- Rubio-Hurtado, M., Fuertes-Alpiste, M., Martínez-Olmo, F., i Quintana, J. (2022) «Youths' Posting Practices on Social Media for Digital Storytelling». *Journal of New Approaches in Educational Research*, núm. 11(1), p. 97-113. <http://dx.doi.org/10.7821/naer.2022.1.729>

Scolari, C. A. (Coord.) (2018) *Adolescentes, medios de comunicación y culturas colaborativas: aprovechando las competencias transmedia de los jóvenes en el aula*. Universitat Pompeu Fabra. Recuperat el 27 de gener de 2023 de: <http://hdl.handle.net/10230/34245>